

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Кожна людська особистість у процесі свого соціального життя набуває певний статус «мовної особистості». Тобто вона є носієм мови і має навички активної роботи зі словом через певні типи мовної діяльності: говоріння, слухання, письмо, читання. Але досягнення цього стану не є природним запрограмованим наслідуванням виключно генетичної системи.

Це досить складний і не завжди однозначний процес становлення багатьох складових психофізіологічних механізмів організму людини в його забезпеченні. Народження мовної особистості розпочинається саме з мовної діяльності слухання та говоріння. Саме вони закладають фундамент сприймання людиною навколишнього світу. На думку святого Іринія Ліонського (єпископа, письменника), який жив у II ст.н.е.: «Людина сприймає світ так, як вона про це говорить». Отже наше слухання та говоріння є фундаментом нашого осягнення світобудови, яка наповнює «Логос» про який писали Геракліт, Платон, Арістотель вказуючи на те, що він є джерелом людського розуму і свободи [1].

Таким чином розвиток становлення людського мислення бере початок саме з процесів слухання та говоріння [2]. У ранньому дитинстві говоріння набувається через цілу систему актів наслідування дорослих: вокалізації, імітування, вправлення, налаштування, копіювання. Але все це не можливе без включення в дію відповідних мозкових центрів мови – Верніке і Брока – розташованих у лівій півкулі, різних за своїм функціональним призначенням. Сенсорний центр Верніке (розміщений у корі задньої частини верхньої скроневої звивини) відповідає за розуміння сказаного чи написаного слова. При його пошкодженні людина розуміє сказане та написане, але може розмовляти. Руховий центр Брока (знаходиться у корі заднього відділу лобової звивини, поблизу зони, що іннервує лицеу

мускулатуру) відповідає за письмо та говоріння. Його пошкодження призводить до моторної афазії – людина не може писати і говорити, але розуміє слова. Центри Брока та Верніке пов'язані між собою дугоподібними зв'язками. Вважають, що центр Верніке є первинним центром мови. Видалення його призводить до суттєвіших порушень мови, ніж видалення центру Брока.

Рухова активність дитини через розвиток дрібної та великої моторики суттєво покращує її процес мовлення. Це відбувається за рахунок збільшення нейронних зв'язків у корі головного мозку («розростаються» розгалуження дендритів, які збирають інформацію та підвищується «рухомість» аксонів, які її передають) суттєво зростає кількість утворюваних синапсів. При чому, чим більше дорослі практикують спілкування з дитиною та заохочують розвиток м'язів її рук, ніг, тулуба, тим більш позитивний результат мають діти у своєму зростанні кількості словникового запасу (нейронна мережа «розростається» стає більш розгалуженою забезпечуючи ці процеси).

Відсутність достатнього поступу в мовленнєвому контакті та рухової активності суттєво заблоковує розвиток і становлення образного і логічного мислення дитини. Саме тому організоване і продумане дорослими рухове та мовленнєве освоєння навколишнього світу здатне суттєво поліпшити процеси говоріння дитини, а отже її соціалізацію і, в першу чергу, це має відбуватись через взаємодію з емоційно-почуттєвою сферою [4] дитини.

До речі це процес, який має відбуватись протягом тривалого часу в дошкільному, молодшому шкільному та підлітковому віці сформувавши відповідний словниковий запас дитини для можливості означати її різноманітні стани і транслювати її світосприйняття себе та світу іншим за допомогою вербалізації власних смислів. А не спрощувати вульгаризуючи всі відтінки емоційно-почуттєвих складнощів у відстоюванні своєї позиції, настрою через примус і тиск фізичного насилля по відношенню до інших. Але на заваді цього стоять певні особливості налаштування на негативні емоції (смуток, гнів, страх) як показники небезпеки і досить маленький люфт позитивних емоцій (щастя). Тобто за щастя маємо «боротись» не в переносному, а в прямому розумінні.

Пропонуючи дитині усвідомлення того, чому так легко, без особливих зусиль, творити негативні речі і так важко створювати позитив (негатив несе небезпеку тому її сприймають швидше). Тому простіше вдарити уявного чи реального суперника, ніж пояснити йому своє невдоволення чи незгоду вербально.

Окремою важливою темою для становлення мовної особистості є процес письма власноруч [5]. Суцільна «комп'ютеризація» позбавила людину письма власноруч. Досить часто це виставляють певним прогресом не розуміючи того, що у процесі «вростання» в культурне середовище дитині важливо пропустити письмо через власну руку, а не через гаджети. Саме письмо власноруч є своєрідним ключем для становлення компетентності майбутнього свідомого читача. Тому зникнення прописів у початковій школі та краснопису в системі освіти є, на наш погляд, не перемогою цифрового суспільства над «анахронізмом» письма власноруч, а «пірровою перемогою», яка ще може принести суттєве зниження якості формування свідомої читацької компетентності [3].

Отже педагогам варто не забувати, що перше, що «проростає» на шляху до становлення мовної особистості перед говорінням та читанням є письмо. Дитина починає свій рух до мовної особистості через письмо (каракулі, малюнок, літери). На тлі цієї особливості становлення мовної особистості в багатьох «елітних» освітніх закладах почали повертатись до краснопису та всіляко заохочують письмо власноруч, не протиставляючи його навикам друкування на клавіатурі.

Ми зупинились тільки на деяких аспектах психофізіологічного забезпечення становлення мовної особистості.

Література

1. Клименко В.В. Механізми психомоторики людини. – К., 1997. – 192 с.
2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – Київ: Рад. шк., 1989. – 608 с.
3. Кочерга О.В. Становлення позиції свідомого читача в учнів початкової школи: психофізіологічний аспект (Чутливість до читацької компетентності) // Початкова школа №3, 2018. – С. 11-15.

4. Кочерга О.В. Психофізіологія чутливості емоційно-почуттєвої сфери учнів початкової школи // Початкова школа №12, 2017. – С. 5-8.

5. Кочерга О.В., Назарова Л.Л. Як навчання письма впливає на психічне здоров'я учнів початкової школи // Початкова школа №2, 2016. – С. 33-37.